

HANDBOEK WWFT

ONDER REDACTIE VAN

Mr. dr. B. Snijder-Kuipers

Mr. A.T.A. Tilleman

Serie Onderneming en Recht
deel 111

 Wolters Kluwer

WOLTERS KLUWER – 2019

WOORD VOORAF

Het is van groot maatschappelijk belang om witwassen en terrorismefinanciering te voorkomen en te bestrijden. Op Europees niveau heeft dit onderwerp steeds meer aandacht gekregen. In 2015 werd in Europa de Vierde anti-witwasrichtlijn aangenomen. Deze richtlijn verving de Derde anti-witwasrichtlijn en de Richtlijn met betrekking tot Politiek Prominente Personen. De Vierde anti-witwasrichtlijn is in Nederland geïmplementeerd in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT). De gewijzigde WWFT is in werking getreden op 25 juli 2018. Het op de WWFT gebaseerde Uitvoeringsbesluit Wwft 2018 is samen met de Uitvoeringsregeling Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme tegelijkertijd met de WWFT in werking getreden. De wijzigingen in de Handelsregisterwet 2007, in de wandelgangen ook wel het UBO-register genoemd, zal op een later moment, naar verwachting in 2020, in werking treden. Het UBO-register betreft de vastlegging van de gegevens van de 'Uiteindelijke Belanghebbende' ('UBO'). Dat is kort gezegd de natuurlijke persoon die een economisch of ander belang heeft bij een rechtspersoon.

Voor de praktijk van de WWFT-instellingen brengt de gewijzigde WWFT grote veranderingen met zich mee. In de eerste plaats staat risico-analyse centraal. De WWFT legt WWFT-instellingen een forse verantwoordelijkheid op als het gaat om het inschatten van risico's en het onverminderd toepassen van een analyse op grond waarvan beoordeeld moet worden of bij cliënten sprake is van een verhoogd risico op witwassen of financieren van terrorisme. Nieuw is dat elke rechtspersoon of vennootschap verplicht ten minste één UBO heeft. Rechtspersonen of vennootschappen die geen echte UBO hebben, zijn verplicht een hogere leidinggevende als 'Pseudo-UBO' te benoemen. Daarnaast is het aantal politiek prominente personen (PPP's) fors uitgebreid. Dat is het gevolg van het vervallen van de nationaliteitseis voor politiek prominente personen. Iedere cliënt of UBO met een hoge maatschappelijke functie wordt geacht een verhoogd risico

met zich mee te brengen. Het gevolg daarvan is dat verscherpt cliëntenonderzoek op die cliënt moet worden toegepast.

Waarom een Handboek WWFT? Vooral omdat wetgeving op het gebied van anti-witwaswetgeving en terrorismefinanciering een belangrijk onderwerp is in de dagelijkse praktijk van WWFT-instellingen. Op basis van Europese en daarop gebaseerde nationale wetgeving komt steeds meer en steeds gedetailleerder regelgeving op de WWFT-instellingen af. Het valt niet mee alle ontwikkelingen op de voet te volgen en vooral te beoordelen wat relevant is voor de specifieke WWFT-instelling. Dit Handboek WWFT beoogt voor die WWFT-instellingen inzicht te bieden in de achtergrond van de regelgeving en context te geven voor de dagelijkse praktijk. Het is in het bijzonder gericht op de WWFT-instellingen die tevens instelling zijn onder de Wet op het financieel toezicht (banken, verzekeraars, beleggingsinstellingen en ICBE's) en op adviseurs (advocaten, belastingadviseurs, notarissen en accountants). Ook voor andere WWFT-instellingen biedt dit Handboek echter een basis om wegwijs te worden in de anti-witwaswetgeving in Nederland.

Op het moment van het afronden van dit boek zijn lidstaten wetgeving aan het voorbereiden voor de implementatie van de Vijfde anti-witwasrichtlijn, die uiterlijk in 2020 moet zijn ingevoerd in nationale wetgeving. In dit boek wordt nog niet ingegaan op wijzigingen die voortvloeien uit die richtlijn.

Dit Handboek is tot stand gekomen dankzij de inspanning van velen. Wij zijn de redactie en de auteurs zeer erkentelijk voor hun bijdragen. Het Handboek is drukklaar gemaakt door Marianne Koopman. Ook haar zijn wij veel dank verschuldigd.

N.E.D. Faber
S.C.J.J. Kortmann

Nijmegen, maart 2019

HOOFDSTUK 1

INLEIDING – FATF TOT VIJFDE ANTI-WITWASRICHTLIJN

*B. Snijder-Kuipers en A.T.A. Tilleman*¹

1.1 FATF

De strijd tegen witwassen en terrorismefinanciering heeft volop de aandacht van politiek en media. Aanvankelijk is het allemaal begonnen met de FATF-Richtlijnen. De FATF is de Financial Action Task Force, een internationale intergouvernementele organisatie die ook wel bekend is onder de naam Groupe d'action financiere (GAFI). De FATF is in 1989 opgericht op initiatief van de G7 en is gevestigd in Parijs. Het doel van de FATF was oorspronkelijk gericht op enkel het witwassen tegen te gaan. Enkele jaren later, in 2001, werd het toepassingsbereik uitgebreid naar mede het tegengaan van terrorismefinanciering.

De FATF geeft publicaties uit die worden gepubliceerd op de website van de FATF.² De FATF Standards zijn richtlijnen die richting geven aan de wetgever bij de implementatie van Europese richtlijnen. De FATF Recommendations³ vormen de wereldwijde standaard als het gaat om het voorkomen van witwassen en het tegengaan van terrorismefinanciering.

In 1990 werden de veertig Recommendations (Aanbevelingen) opgesteld door de FATF ter voorkoming van misbruik van het financiële stelsel. In 1996 werden de veertig Aanbevelingen voor het eerst herzien. De nieuwste ontwikkelingen werden meegenomen in een nieuwe reeks Aanbevelingen en het toepassingsbereik werd verbreed. In oktober 2001 werd ook voorkoming van terrorismefinanciering onder het toepassingsbereik gebracht en kwamen de acht (in een later stadium werden dit er

1 Mr. dr. B. (Birgit) Snijder-Kuipers is kandidaat-notaris De Brauw Blackstone Westbroek, universitair docent Rijksuniversiteit Groningen en fellow Onderzoekcentrum Onderneming & Recht, Radbouduniversiteit Nijmegen en mr. A.T.A. (André) Tilleman LLM is werkzaam bij een toezichthouder en freelance docent en auteur. Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.

2 [Www.fatf-gafi.org](http://www.fatf-gafi.org), publications.

3 Aangenomen in februari 2012 en voor het laatst aangepast in oktober 2018.

negen) Speciale Aanbevelingen uit met betrekking tot het tegengaan van terrorismefinanciering.

In 2003 werden de Aanbevelingen opnieuw aangepast, en deze worden samen met de Speciale Aanbevelingen wereldwijd als norm gezien in de strijd tegen witwassen en terrorismefinanciering.

AML/CFT anti/money laundering and combat financing of terrorism.

De FATF verstrekt aanbevelingen aan landen met het doel landen in staat te stellen tot

- het identificeren van risico's en nationaal beleid te ontwikkelen;
- het tegengaan en voorkomen van witwassen en financieren van terrorisme;
- het nemen van preventieve maatregelen voor de financiële sector en andere aan te merken sectoren;
- het vaststellen van bevoegdheden en verantwoordelijkheden voor lokale autoriteiten;
- het bevorderen van inzicht in de uiteindelijk belanghebbende(n) van entiteiten;
- het bevorderen van internationale samenwerking.

De Europese wetgeving, die inspiratie vond (en vindt) in de FATF Recommendations, leidt op zijn beurt tot aanpassing van nationale regelgeving in de lidstaten. Deze Europese regelgeving en de daarop gebaseerde nationale wetgeving kenmerkt zich door een ontwikkeling van een rule-based (welke regels moeten er gevolgd worden) naar een meer principle-based benadering (welk resultaat moet bereikt worden). Dat sluit ook aan bij de wens van de WWFT-instellingen. In het algemeen kan men stellen dat het niet prettig is om zogenaamde afvink-lijstjes te moeten afwerken. Dat komt onvoldoende tegemoet aan de eigen analyse en werkwijze van de WWFT-instellingen. Anderzijds leidt een principle-based benadering ook wel eens tot de verzoeking dat het zo lastig kan zijn vast te stellen welke procedure een WWFT-instelling intern moet volgen. Dan wordt nog wel eens verlangd naar afvink-lijstjes omdat dan zeker is dat hetgeen gedaan wordt, als voldoende moet worden beschouwd.

WWFT-instellingen worstelen in de praktijk met de wens aan alle regelingen te willen voldoen op zodanig wijze dat de WWFT-instelling niet gebruikt wordt om witwassen of terrorismefinanciering te faciliteren en anderzijds wellicht onvoldoende toegerust is (of lijkt) om alert te kunnen

zijn op mogelijke signalen die kunnen duiden op witwassen of terrorismefinanciering.

1.2 Eerste anti-witwasrichtlijn

In 1991 werd de eerste anti-witwasrichtlijn⁴ van kracht. Deze richtlijn was bedoeld voor de financiële sector om witwassen tegen te gaan.⁵ Het toepassingsbereik was beperkt in twee opzichten. In de eerste plaats was het aantal WWFT-instellingen beperkt tot de kredietinstellingen en financiële instellingen. Daarnaast was het beperkt tot het tegengaan en voorkomen van witwassen. Het financieren van terrorisme viel nog niet onder het toepassingsbereik.

Deze richtlijn had ten doel de soliditeit en stabiliteit van de financiële instellingen en stabiliteit van het financiële stelsel te bevorderen. Dat kan ondermijnd worden door witwassen en dat diende voorkomen te worden.

Kredietinstellingen en financiële instellingen moesten van hun cliënten en economisch belanghebbenden (de voorloper van de uiteindelijk belanghebbende, de UBO) bij transacties boven een bepaalde drempel legitimatie verlangen. De identificatie- en verificatiegegevens moesten voor een periode van vijf jaar bewaard blijven. Vooral moest aandacht worden geschonken aan derde landen, met name wanneer dergelijke landen niet een vergelijkbaar systeem kenden op het gebied van bestrijding van witwassen. Ook werd al aandacht besteed aan opleiding en aan het gegeven dat gelden ook via andere beroepen en ondernemingen kunnen worden witgewassen.⁶

De eerste anti-witwasrichtlijn kende slechts achttien artikelen met het doel witwassen tegen te gaan door kredietinstellingen en financiële instellingen verplichtingen op te leggen om misbruik van het financiële stelsel tegen te gaan.

4 Richtlijn 91/308/EG van de Raad van 10 juni 1991 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.

5 Zie uitgebreid M. van den Broek, *Preventing money laundering. A legal study on the effectiveness of supervision in the European Union* (diss. Utrecht), Den Haag: Eleven international publishing 2015.

6 Overwegingen bij eerste anti-witwasrichtlijn.

1.3 Tweede anti-witwasrichtlijn

De eerste anti-witwasrichtlijn werd opgevolgd door de tweede anti-witwasrichtlijn⁷ in 2005. De eerste anti-witwasrichtlijn moest worden geactualiseerd naar aanleiding van internationale ontwikkelingen. Wisselkantoren en 'money transfer'-kantoren werden ook gebruikt voor witwasdoeleinden. Die activiteiten moesten onder het toepassingsbereik van de tweede anti-witwasrichtlijn worden gebracht.

De veertig Aanbevelingen van de FATF waren in 1996 herzien. De tweede anti-witwasrichtlijn moest daar weer bij aansluiten. De scherpere controle in de financiële sector lijkt witwassers aangezet te hebben tot het zoeken naar alternatieven om herkomst van middelen te verhullen. Witwassers gaan meer van niet-financiële ondernemingen gebruikmaken.⁸ Dat werd door FATF-onderzoek bevestigd.

Dit had tot gevolg dat het toepassingsbereik aanzienlijk werd uitgebreid. Niet alleen kredietinstellingen en financiële instellingen werden onder het toepassingsbereik begrepen maar ook accountants, belastingadviseurs, advocaten, notarissen, trutskantoren, handelaren in zaken van grote waarde, makelaars en casino's werden een WWFT-instelling voor hun professionele activiteiten en moesten aan de antiwitwaswetgeving gaan voldoen. Wel werd een uitzondering gemaakt voor diensten die betrekking hebben op het bepalen van de rechtspositie.⁹ Op basis van het EVRM waren deze professionele activiteiten 'vrijgesteld' van het toepassingsbereik. Uiteraard vielen en vallen deze activiteiten wel onder de beroeps- en gedragsregels van de betreffende beroepsbeoefenaar.

7 Richtlijn 2001/97/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2001 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld.

8 Zie overwegingen bij tweede anti-witwasrichtlijn.

9 A.T.A. Tilleman, 'Money laundering and the professional sector, supervision of lawyers and civil-law notaries in the Netherlands: What about professional secrecy?', in: P.C. van Duyne, A. Maljevic, M. van Dijck, K. von Lampe en J. Harvey (red.), *Crime business and crime money in Europe: The dirty linen of illicit enterprise, 8th Cross-border Crime Colloquium*, Tilburg: Wolf Legal Publishers 2007.

1.4 Derde anti-witwasrichtlijn en PEP-Richtlijn

De tweede anti-witwasrichtlijn werd opgevolgd door de derde anti-witwasrichtlijn¹⁰ en de PEP-Richtlijn¹¹. De derde anti-witwasrichtlijn liet een verdergaande ontwikkeling zien (telde nu zevenenveertig artikelen) en meer en gedetailleerder regelgeving om witwassen en terrorisme financiering tegen te gaan.¹²

De preventieve aanpak van witwassen en terrorismefinanciering via het financiële stelsel stond centraal. De FATF-aanbevelingen werden in juni 2003 ingrijpend herzien. De derde anti-witwasrichtlijn had ten doel deze Aanbevelingen in Europese en vervolgens nationale wetgeving te implementeren.

De definitie van witwassen van geld had aanvankelijk vooral betrekking op drugsmisdrijven maar werd steeds breder toegepast. Ook kwam er meer aandacht voor internationale samenwerking van de misdaadbesteders. Witwassen houdt niet op bij de landsgrenzen dus internationale samenwerking was onmisbaar voor het tegengaan van witwassen en terrorismefinanciering.

Het misbruik van het financiële stelsel vormde een risico voor de integriteit, de goede werking, de reputatie en de stabiliteit van het financiële stelsel. De preventieve maatregelen moesten dan ook worden uitgebreid.¹³ Er kwamen meer gedetailleerder voorschriften voor identificatie van cliënten en UBO's van entiteiten. Strengere bepalingen werden ingevoerd bij betalingen in grote bedragen in contanten.

10 Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2005 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

11 Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie van 1 augustus 2006 tot vaststelling van uitvoeringsmaatregelen van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad wat betreft de definitie van politiek prominente personen en wat betreft de technische criteria voor vereenvoudigde klantenonderzoeksprocedures en voor vrijstellingen op grond van occasionele of zeer beperkte financiële activiteiten ('PPP-Richtlijn of PEP-Richtlijn').

12 Zie daarvoor ook A.T.A. Tilleman, D.S. Kolkman en P.C. Speekenbrink, *Praktijkboek Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT)*, Den Haag: SDU 2017.

13 Zie overwegingen bij derde anti-witwasrichtlijn.

In bepaalde gevallen was verscherpt cliëntenonderzoek noodzakelijk. Bijvoorbeeld indien een cliënt niet fysiek aanwezig was.¹⁴ En bijvoorbeeld ook indien sprake was van een politiek prominente persoon, een natuurlijke personen die een hoge politieke functie vervult.¹⁵

Voor de politiek prominente personen werd een afzonderlijke richtlijn ingevoerd.¹⁶ Verscherpt cliëntenonderzoek moet plaatsvinden bij transacties of zakelijke relaties met politiek prominente personen, ook wel PPP's of PEP's (politically exposed persons) genoemd. Het gaat erom vast te stellen of een cliënt als PPP moet worden aangemerkt. Uitgangspunt is dat WWFT-instellingen redelijke en adequate maatregelen moeten nemen om dergelijke PPP's te herkennen.

Deze PEP-Richtlijn gaf de technische aspecten van de PEP-definitie en de technische criteria ter beoordeling daarvan. In de PEP-Richtlijn werd, zij het in algemene bewoordingen, de functies aangegeven van een PEP. Daarnaast werden ook bepaalde familieleden¹⁷ onder de PEP-definitie begrepen evenals naast geassocieerden zoals joint venture partners.¹⁸

1.5 Vierde anti-witwasrichtlijn

In februari 2012 werden de FATF-aanbevelingen opnieuw herzien. De vierde anti-witwasrichtlijn¹⁹ implementeerde deze nieuwe aanbevelingen.²⁰ De preventieve maatregelen uit de vierde anti-witwasrichtlijn hebben tot doel het manipuleren van uit ernstige vormen van criminaliteit

14 Art. 13 lid 2 derde anti-witwasrichtlijn.

15 Art. 13 lid 4 derde anti-witwasrichtlijn.

16 Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie van 1 augustus 2006 tot vaststelling van uitvoeringsmaatregelen van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad wat betreft de definitie van politiek prominente personen en wat betreft de technische criteria voor vereenvoudigde klantenonderzoeksprocedures en voor vrijstellingen op grond van occasionele of zeer beperkte financiële activiteiten.

17 Echtgenoot/partner, ouders, kinderen, partners van kinderen, art. 2 lid 2 PEP-Richtlijn.

18 Art. 2 lid 3 PEP-Richtlijn.

19 Richtlijn (EU) 2015/849 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2015 inzake de voorkoming van het gebruik van hete financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie.

20 Zie overwegingen vierde anti-witwasrichtlijn.

verkregen geld en het verzamelen van gelden of voorwerpen voor terroristische doeleinden aan te pakken.

De afzonderlijke PEP-Richtlijn verviel en werd onderdeel van de vierde anti-witwasrichtlijn. De nationaliteitseis voor politiek prominente personen verviel eveneens. Dat had tot gevolg dat een Nederlandse natuurlijk persoon met de Nederlandse nationaliteit ook als PEP kon gaan gelden.

Het toepassingsbereik werd uitgebreid met aanbieders van kansspeldiensten. Een andere belangrijke wijziging was de invoering van een aantal nieuwe bepalingen op grond waarvan een verfijnder risicobeleid verplicht werd gesteld. Daarnaast werd een Compliance Officer WWFT en een auditor voor de Compliance Officer WWFT ingevoerd. Compliance begon een steeds belangrijker positie in te nemen bij de WWFT-instellingen.

Op het gebied van vaststelling van de UBO's vond eveneens een ingrijpende wijziging plaats. Elke rechtspersoon, personenvennootschap, trust of andere entiteit heeft sindsdien verplicht ten minste één UBO. Indien een entiteit geen échte UBO heeft bijvoorbeeld vanwege een verspreid aandelenbezit en overigens ook niemand die op andere wijze zeggenschap of voldoende economische belangen heeft, moet verplicht een UBO worden aangewezen. Deze UBO noemen wij hierna de Pseudo-UBO. De UBO-grens is uitdrukkelijk als indicatie vastgesteld. Het is de bedoeling dat ook bij een lager percentage een natuurlijk persoon als UBO kan worden aangemerkt, bijvoorbeeld vanwege een andere wijze van zeggenschap.

Nieuw was de verplichte introductie van een zogenaamd UBO-register per lidstaat. Op grond van de vierde anti-witwasrichtlijn stond het lidstaten vrij een keuze te maken tussen een volledig openbaar register of een register dat slechts openbaar was voor WWFT-instellingen en rechtspersonen met een legitiem belang. Dit onderscheid leek ook in de praktijk nauwelijks haalbaar, onder meer omdat moeilijk vast te stellen is wanneer sprake is van een legitiem belang. Daarnaast vallen onder WWFT-instellingen ook niet-gereguleerde instellingen zoals makelaars, belastingadviseurs en administratiekantoren. Daarmee gaat dus feitelijk het UBO-register al openbaar worden.

1.6 Vijfde anti-witwasrichtlijn

In 2018 werd de vijfde anti-witwasrichtlijn aangenomen.²¹ Deze vijfde anti-witwasrichtlijn moet uiterlijk in 2020 in nationale wetgeving zijn opgenomen.²² De toename van terroristische aanslagen hebben nieuwe trends aan het licht gebracht, vooral met betrekking tot de wijze waarop terroristische groeperingen hun operaties financieren en uitvoeren.²³

De drie belangrijkste wijzigingen zijn de volgende. In de eerste plaats vallen de nieuwe betaalmiddelen, zoals bitcoins en cryptocurrency, onder het toepassingsbereik van de vijfde anti-witwasrichtlijn. De anonimiteit van deze nieuwe betaalmiddelen maakt het mogelijk ze te gebruiken voor criminele doeleinden.

In de tweede plaats is bepaald dat de nationale UBO-registers openbaar moeten zijn. In de derde plaats wordt de informatie-uitwisseling tussen de FIU's per lidstaat gemakkelijker gemaakt. Dat is noodzakelijk om sneller en beter witwassen en terrorismefinanciering tegen te gaan.

1.7 Van WID-MOT tot WWFT

De Europese wetgeving is aanvankelijk in de Nederlandse wetgeving voor juridische en fiscale dienstverleners opgenomen in de Wet identificatie bij dienstverlening (WID) en de Wet melding ongebruikelijke transacties (MOT).²⁴ Met het besluit van 24 februari 2003²⁵ zijn de WID en de Wet

21 Richtlijn (EU) 2018/843 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2015/849 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, en tot wijziging van de Richtlijnen 2009/138/EG en 2013/36/EU.

22 Zie verder ook A.E. van Almelo, A.B. Hoogenboom, E.R. Muller en M. Pheijffer, *Fraude. Fraude en fraudebestrijding in Nederland* (Handboeken Veiligheid), Deventer: Wolters Kluwer 2016 en E. Bakker, E.R. Muller, U. Rosenthal & R. de Wijk, *Terrorisme. Studies over terrorisme en terrorismebestrijding* (Handboeken Veiligheid), Deventer: Wolters Kluwer 2017.

23 Zie overwegingen vijfde anti-witwasrichtlijn.

24 Zie hiervoor uitgebreid M. Stouten, *De witwasmeldplicht. Omvang en handhaving van de WWFT-meldplicht voor juridische en fiscale dienstverleners* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom 2012.

25 Besluit van 24 februari 2003 tot aanwijzing van instellingen en diensten in het kader van de Wet identificatie bij dienstverlening en de Wet melding ongebruikelijke transacties, *Stb.* 2003, 94.

MOT van toepassing verklaard ter implementatie van de tweede anti-witwasrichtlijn.

De WID en de Wet MOT zijn per 1 augustus 2008 vervallen en vervangen door de WWFT, de WWFT een en ander ter implementatie van de derde anti-witwasrichtlijn.

De laatste wijziging van de WWFT dateert van 25 juli 2018 naar aanleiding van de implementatie van de vierde anti-witwasrichtlijn. Op diezelfde datum is het Uitvoeringsbesluit en de Uitvoeringsregeling in werking getreden²⁶.

De bestrijding van witwassen en terrorismefinanciering heeft de afgelopen jaren een grote ontwikkeling gekend. Daar waar het begon bij de financiële dienstverleners, is de reikwijdte steeds weer toegenomen naar zowel meer WWFT-instellingen, alsook naast bestrijding van witwassen ook ter voorkoming van financiering van terrorisme. De ontwikkelingen zullen doorgaan, al is het alleen maar als we kijken naar nieuwe vormen van betaalwijzen.

Literatuur

Van Almelo e.a. 2016

A.E. van Almelo, A.B. Hoogenboom, E.R. Muller en M. Pheijffer, *Fraude. Fraude en fraudebestrijding in Nederland* (Handboeken Veiligheid), Deventer: Wolters Kluwer 2016

Bakker e.a. 2017

E. Bakker, E.R. Muller, U. Rosenthal en R. de Wijk, *Terrorisme. Studies over terrorisme en terrorismebestrijding* (Handboeken Veiligheid), Deventer: Wolters Kluwer 2017

Van den Broek 2015

M. van den Broek, *Preventing money laundering. A legal study on the effectiveness of supervision in the European Union* (diss. Utrecht 2015), Eleven international publishing 2015

Snijder-Kuipers 2012

B. Snijder-Kuipers e.a., *Werkboek WWFT, AML Practice Guide*, Den Haag: Boom 2018

26 Voor een praktische toepassing wordt verwezen naar B. Snijder-Kuipers e.a., *Werkboek WWFT, AML Practice Guide*, Den Haag: Boom 2018.

Stouten 2012

M. Stouten, *De witwasmeldplicht. Omvang en handhaving van de Wwft-meldplicht voor juridische en fiscale dienstverleners* (diss. Utrecht 2012), Den Haag: Boom 2012

Tilleman 2017

A.T.A. Tilleman, 'Money laundering and the professional sector, supervision of lawyers and civil-law notaries in the Netherlands: What about professional secrecy?', in: P.C. van Duyne, A. Maljevic, M. van Dijck, K. von Lampe en J. Harvey (red.), *Crime business and crime money in Europe: The dirty linen of illicit enterprise, 8th Cross-border Crime Colloquium*, Tilburg: Wolf Legal Publishers 2007

Tilleman e.a. 2017

A.T.A. Tilleman, D.S. Kolkman en P.C. Speekenbrink, *Praktijkboek Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT)*, Den Haag: SDU 2017